

בתום השבעה: על התובחה ועל הזכרון

At the Conclusion of Shiv'ah: Rebuke and Memory

לע"ג אחותי יקירתתי שושנה תמר בת הרב אשר אהרן ומרים ז"ל

(1) ויקרא כו

(ג) אס-בַּחֲקֵי תִלְכוּ וְאֶת-מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם: (ד) וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְנָתַנָּה הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעֵץ הַשָּׁדֶה יִתֵּן פְּרִי: (ה) וְהִשִּׁיג לָכֶם דִּישׁ אֶת-בְּצִיר וּבְצִיר יִשִּׁיג אֶת-זֶרַע וְאִכְלֹתֶם לַחֲמֹכֶם לְשִׁבְעַת יָמֵיכֶם לְבָטֵחַ בְּאֶרְצְכֶם: (ו) וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ וּשְׂכַבְתֶּם וְאִין מַחֲרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חַיֵּי רְעָה מִן-הָאָרֶץ וְחָרֵב לֹא-תֵעָבֵר בְּאֶרְצְכֶם: (ז) וְרִדְפֹתֶם אֶת-אִיְבֵיכֶם וְנִפְּלוּ לְפָנֵיכֶם לְחָרֵב: (ח) וְרִדְפוּ מִכֶּם חֲמֹשֶׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רַבְּבָה יִרְדְּפוּ וְנִפְּלוּ אִיְבֵיכֶם לְפָנֵיכֶם לְחָרֵב: (ט) וּפְנִיתִי אֵלֵיכֶם וְהִפְרִיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבִּיתִי אֶתְכֶם וְהִקִּימְתִי אֶת-בְּרִיתִי אִתְּכֶם: (י) וְאִכְלֹתֶם יִשֵּׁן נוֹשֵׂן וְיִשֵּׁן מִפְּנֵי חֵדָשׁ תּוֹצִיאֹ: (יא) וְנָתַתִּי מִשְׁכְּנֵי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא-תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם: (יב) וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהִייתִי לָכֶם לְאֱלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם: (יג) אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִיְּהוּדָה לְהֵם עֲבָדִים וְאֲשֶׁר מָטַח עֲלֵיכֶם וְאוֹלַךְ אֶתְכֶם קוֹמָמוֹת:

(יד) וְאִם-לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת-כָּל-הַמִּצְוֹת הָאֵלֹהִי: (טו) וְאִם-בַּחֲקֵי תִמְאָסוּ וְאִם אֶת-מִשְׁפָּטֵי תִגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת-כָּל-מִצְוֹתַי לְהַפְרֹכֶם אֶת-בְּרִיתִי: (טז) אֶף-אֲנִי אַעֲשֶׂה-זֹאת לָכֶם וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בְּהִלָּה אֶת-הַשְּׁחַתְּפֹת וְאֶת-הַקְּדוּחַת מַכְלוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבַת נֶפֶשׁ וְזֶרַעְתֶּם לְרִיק זֶרַעְכֶם וְאִכְלֹהוּ אִיְבֵיכֶם: (יז) וְנָתַתִּי פָּנִי בָכֶם וְנִגְפַתֶם לְפָנֵי אִיְבֵיכֶם וְרָדוּ בָכֶם שְׂנְאֵיכֶם וְנִסְתַּם וְאִין-דָּרֵךְ אֶתְכֶם: (יח) וְאִם-עַד-אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְנִסְתַּפְתִּי לִיסְרָה אֶתְכֶם שִׁבְעַת עַל-חַטָּאתֵיכֶם: (יט) וְשִׁבַּרְתִּי אֶת-גְּאוֹן עֵזְבְּכֶם וְנָתַתִּי אֶת-שְׁמֵיכֶם בְּפִדּוֹל וְאֶת-אֶרְצְכֶם בְּנַחֲשָׁה: (כ) וְתֵם לְרִיק כְּחֹס וְלֹא-תִתֵּן אֶרְצְכֶם אֶת-יְבוּלָה וְעֵץ הָאָרֶץ לֹא יִתֵּן פְּרִי: (כא) וְאִם-תִּלְכוּ עִמִּי קָדִי וְלֹא תֵאָבֹד לְשִׁמּוֹעַ לִי וְנִסְתַּפְתִּי עֲלֵיכֶם מִפְּנֵי שִׁבְעַת בְּחַטָּאתֵיכֶם: (כב) וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם אֶת-חַיֵּי הַשָּׁדֶה וְשַׁבְּלָה אֶתְכֶם וְהִכִּיתִיהָ אֶת-בְּדַמְתְּכֶם וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם וְנִשְׁמָו דְּרִכְיֶכֶם: (כג) וְאִם-בְּאֵלֶּה לֹא תִסְרוּ לִי וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי קָדִי: (כד) וְהִלַּכְתִּי אֶף-אֲנִי עִמָּכֶם בְּקָדִי וְהִמִּיתִי אֶתְכֶם גַּם-אֲנִי שִׁבְעַת עַל-חַטָּאתֵיכֶם: (כה) וְהִבֵּאתִי עֲלֵיכֶם חָרֵב נִקְמַת נִקְסֵי-בְרִית וְנִאֲסַפְתֶּם אֶל-עֵרֵיכֶם וְשִׁלַּחְתִּי דָבָר בְּתוֹכְכֶם וְנָתַתֶּם בִּיד-אֹזִיב: (כו) בְּשִׁבְרִי לָכֶם מִטֵּה-לָחֶם וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחֲמֹכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהִשִּׁיבוּ לַחֲמֹכֶם בְּמִשְׁקַל וְאִכְלֹתֶם וְלֹא תִשְׁבְּעוּ: (כז) וְאִם-בְּזֹאת לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי בְּקָדִי: (כח) וְהִלַּכְתִּי עִמָּכֶם בְּחַמַּת-קָדִי וְנִסְתַּפְתִּי אֶתְכֶם אֶף-אֲנִי שִׁבְעַת עַל-חַטָּאתֵיכֶם: (כט) וְאִכְלֹתֶם בִּישָׁר בְּנֵי-כֶסֶף וּבִישָׁר בְּנֵי-כֶסֶף תֹּאכְלוּ: (ל) וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת-בְּמַתֵּיכֶם וְהִכִּיתִי אֶת-חַמְנֵיכֶם וְנָתַתִּי אֶת-פְּגָרֵיכֶם עַל-פְּגָרֵי גְלוּלֵיכֶם וְגַעְלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם: (לא) וְנָתַתִּי אֶת-עֵרֵיכֶם חָרְפָה וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת-מִקְדָּשֵׁיכֶם וְלֹא אֲרִיחַ בְּרִיחַ נִיחֻחְכֶם: (לב) וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת-הָאָרֶץ וְשִׁמְמוּ עָלֶיהָ אִיְבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים בָּהּ: (לג) וְאַתְּכֶם אֲוֹדָה בְּגוֹיִם וְהִרִיקְתִּי אַחֲרֵיכֶם חָרֵב וְהִיְתָה אֶרְצְכֶם שְׁמָמָה וְעֵרֵיכֶם יִהְיוּ חָרְבָה: (לד) אִזְ תִּרְעָה הָאָרֶץ אֶת-שִׁבְתֵּיהָ כָּל-יְמֵי הַשָּׁמָה וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אִיְבֵיכֶם אִז תִּשְׁבַּת הָאָרֶץ וְהִרְצַת אֶת-שִׁבְתֵּיהָ: (לה) כָּל-יְמֵי הַשָּׁמָה תִּשְׁבַּת אֶת אֲשֶׁר לֹא-שִׁבַּתָּה בְּשִׁבְתֵּיכֶם בְּשִׁבְתְּכֶם עָלֶיהָ: (לו) וְהִנְשָׂאֲרִים בָּכֶם וְהִבֵּאתִי מִרְדָּךְ בְּלִבְכֶם בְּאֶרְצַת אִיְבֵיכֶם וְרָדְף אֶתְכֶם קוֹל עָלָה נָדָף וְנִסּוּ מִנְסַת-חָרֵב וְנִפְּלוּ וְאִין דָּרֵךְ: (לז) וְכִשְׁלוּ אִישׁ-בְּאֶחָיו כַּמִּפְּנֵי-חָרֵב וְרָדְף אִין וְלֹא-תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה לְפָנֵי אִיְבֵיכֶם: (לח) וְאִבְדַּתֶּם בְּגוֹיִם וְאִכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אִיְבֵיכֶם: (לט) וְהִנְשָׂאֲרִים בָּכֶם יִמְקוּ בְּעוֹנֶם בְּאֶרְצַת אִיְבֵיכֶם וְאֶף בְּעוֹנַת אֲבֹתֶם אֶתְּכֶם יִמְקוּ: (מ) וְהִתְוַדּוּ אֶת-עוֹנֶם וְאֶת-עוֹן אֲבֹתָם בְּמַעַלְסָם אֲשֶׁר מַעַל-בִּי וְאֶף אֲשֶׁר-הִלְכוּ עִמִּי בְּקָדִי: (מא) אֶף-אֲנִי אֵלַךְ עִמָּכֶם בְּקָדִי וְהִבֵּאתִי אֶתְּכֶם בְּאֶרֶץ אִיְבֵיכֶם אֲוֹרָא וְיִנְעַל לְבַבְּכֶם הָעֶדֶל וְאִז יִרְצוּ אֶת-עוֹנֶם: (מב) וְזָכַרְתִּי אֶת-בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֶף אֶת-בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֶף אֶת-בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזִכֹּר וְהָאָרֶץ אֲזִכֹּר: (מג) וְהָאָרֶץ תִּעֲזֹב מִהֵם וְתִרַץ אֶת-שִׁבְתֵּיהָ בְּהַשְׁמָה מִהֵם וְהֵם יִרְצוּ אֶת-עוֹנֶם יַעֲזוּ וּבִינֵם בְּמִשְׁפָּטֵי מִאָסוּ וְאֶת-חֻקְתִּי גַעְלָה נַפְשָׁם: (מד) וְאֶף-גַּם-זֹאת בְּהִיּוֹתֶם בְּאֶרֶץ אִיְבֵיכֶם לֹא-מֵאֲסוּתִים וְלֹא-גַעְלָתִים לְכַלֹּתֶם לְהַפְּרֵי בְרִיתִי אֶתְּכֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: (מה) וְזָכַרְתִּי לְהֵם בְּרִית רֵאשִׁנִּים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי-אֶתְּכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לְהִיּוֹת לְהֵם לְאֱלֹהִים אֲנִי ה': (מו) אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרָה אֲשֶׁר נָתַן ה' בֵּינוּ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד-מֹשֶׁה:

2) דברים כח, טו-טז

(טו) והיה אם לא תשמע בקול ה' אלהיך לשמו לעשות את כל מצותיו וחקותיו אשר אנכי מצוך היום ובאו עליך כל-

הקללות האלה והשיגוך: (טז) ארור אתה בעיר וארור אתה בשדה: (יז) ארור טנאך ומשארתך: (יח) ארור פרי בטנך ופרי אדמתך שגר אלפיך ועשתרת צאנך: (יט) ארור אתה בבאך וארור אתה בצאתך: (כ) ישלח ה' בך את המארה את המהומה ואת המגזרת בכל משלח ידך אשר תעשה עד השמדך ועד אבדך מהר מפני רע מעלליך אשר עזבתני: (כא) ידבק ה' בך את הדבר עד כלתו אתך מעל האדמה אשר אתה בא שמה לרשתה: (כב) יככה ה' בשחפת ובקדחת ובדלקת ובחרחר ובחרב ובשדפון ובירקון וירדפון עד אבדך: (כג) והיו שמין אשר על ראשך נחשת והארץ אשר תחתיך ברזל: (כד) יתן ה' את מטרי ארצך אבק ועפר מן השמים ירד עליך עד השמדך: (כה) יתנגד ה' נגף לפני איביך בדרך אחד תצא אליו ובשבעה דרכים תנוס לפניו והיית לזעזע לכל ממלכות הארץ: (כו) והייתה נבלתך למאכל לכל עוף השמים ולבהמת הארץ ואין מחריד: (כז) יככה ה' בשחין מצרים ובעפלים ובטחורים ובגרב ובחרס אשר לא תוכל להרפא: (כח) יככה ה' בשגעון ובערוז ובתמהון לבב: (כט) והיית ממשש בציהים באשר ימשש העור באפלה ולא תצליח את דרכיך והיית אך עשוק וגזול בלהימים ואין מושיע: (ל) אשה תארש ואיש אחר ישגלנה ישכבנה בית תבנה ולא תתשב בו קרם תטע ולא תחללו: (לא) שורך טבוח לעיניך ולא תאכל ממנו חמורך גזול מלפניך ולא ישוב לך צאנך נתנות לאיביך ואין לך מושיע: (לב) בניך ובנותיך נתנים לעם אחר ועיניך ראות וכלות אליהם בלהימים ואין לאל ידך: (לג) פרי אדמתך וכל יגיעיך יאכל עם אשר לא ידעת והיית רק עשוק ורצוץ בלהימים: (לד) והיית משגע ממראה עיניך אשר תראה: (לה) יככה ה' בשחין רע על הבדלים ועל השקים אשר לא תוכל להרפא מפר רגלך ועד קדמך: (לו) יולך ה' אתך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבתך ועבדת שם אלהים אחרים עין ואבן: (לז) והיית לשמה למשל ולשנינה בכל העמים אשר ינהגך ה' שמה: (לח) זרע רב תוציא השדה ומעט תאספי כי יחסלנו הארבה: (לט) קרמים תטע ועבדת ויין לא תשתה ולא תאגר כי תאכלנו התלעת: (מ) זיתים יהיו לך בכל גבולך ושמן לא תסוך כי ישל יתך: (מא) בנים ובנות תוליד ולא יהיו לך כי ילכו בשבי: (מב) כל עצך ופרי אדמתך יירש הצליל: (מג) הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה ואתה תרד מטה מטה: (מד) הוא ילך ואתה לא תלונו הוא יהיה לראש ואתה תהיה לזנב: (מה) ובאו עליך כל הקללות האלה וירדפוך והשיגוך עד השמדך כילא שמעת בקול ה' אלהיך לשמו מצותיו וחקותיו אשר צוך: (מו) והיו בך לאות ולמופת ובזרעך עד עולם: (מז) תחת אשר לא עבדת אתה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל: (מח) ועבדת את איביך אשר ישלחנו ה' בך ברעב ובצמא ובעירם ובהסר כל ונתן על

ברגל על צוארך עד השמידו אותך: (מט) ישא ה' עליך גוי מרחוק מקצה הארץ באשר ידאה הנשר גוי אשר לא תשמע לשנו: (נ) גוי עו פנים אשר לא ישא פנים לזקן ונער לא יחן: (נא) ואכל פרי בהמתך ופרי אדמתך עד השמדך אשר לא ישאיר לך דגן תירוש ויצהר שגר אלפיך ועשתרת צאנך עד האבדו אותך: (נב) והצר לך בכל שיעריך עד רדת חמתיך הגבוה והבערות אשר אתה בטוח בהן בכל ארצך והצר לך בכל שיעריך בכל ארצך אשר נתן ה' אלהיך לך: (נג) ואכלת פרי בטנך בשר בניך ובנותיך אשר נתן לך ה' אלהיך במצור ובמצוק אשר יציק לך איש רבך בך והענג מאד תרע עינו באחיו ובאשת חיקו וביתר בניו אשר יותיר: (נד) מתת לאחד מהם מבשר בניו אשר יאכל מפלי השאור לו כל במצור ובמצוק אשר יציק לך איבך בכל שיעריך: (נו) הרצה בך והענגה אשר לא נסתה כרד גלה היצ על הארץ מהתענג ומרד תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתה: (נז) ובשליטה היצתו מבין רגליה ובבניה אשר תלד כיתאכלם בחסר כל פסתר במצור ובמצוק אשר יציק לך איבך בשעריך: (נח) אם לא תשמר לעשות את כל דברי התורה הזאת הכתבים בספר הזה ליראה את השם הנכבד והנורא הזה את ה' אלהיך: (נט) והפלא ה' את מפתך ואת מכות ורעך מכות גדולות ונאמנות וחלים רעים ונאמנים: (ס) והשיב בך את כל מדוה מצרים אשר יגרת מפניהם ודבקו בך: (סא) גם כל חלי וכל מפה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת יעלם ה' עליך עד השמדך: (סב) ונשארתם במתי מעט תחת אשר הייתם ככוכבי השמים לרב כילא שמעת בקול ה' אלהיך: (סג) והיה כאשר שש ה' עליכם להיטיב אתכם ולהרבות אתכם כן שיש ה' עליכם להאביד אתכם ולהשמיד אתכם ונסחתם מעל האדמה אשר אתה בא שמה לרשתה: (סד) והפיצך ה' בכל העמים מקצה הארץ ועד קצה הארץ ועבדת שם אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה ואבתך עין ואבן: (סה) ובגוים ההם לא תרגיע ולא יהיה מנוח לכרדגלך ונתן ה' לך שם לב רגז וכליון עינים וראבון נפש: (סו) והיו חייך תלאים לך מנגד ופחדת לילה ויומים ולא תאמין בחייתך: (סז) בפחד תאמר מיימתך ערב ובערב תאמר מיימתך בקר מפחד לבבך אשר תפחד וממראה עיניך אשר תראה: (סח) והשיבך ה' מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תסוף עוד לראתה והתמפרתם שם לאיביך לעבדים ולשפחות ואין קנה: (סט) אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכת את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר כרת אתם בחרב:

(3) ספרא בחוקתי פרשה ב

ואם לא תשמעו לי, אם לא תשמעו למדרש חכמים, יכול למה שכתוב כשהוא אומר ולא תעשו את כל המצות האלה הרי מה שכתוב בתורה אמור, הא מה אני מקיים אם לא תשמעו למדרש חכמים. (ב) ואם לא תשמעו מה ת"ל אין לי אלא זה שהוא יודע את רבונו ומתכוין למרוד בו, וכן הוא אומר כנמרוד גבור ציד, שאין ת"ל לפני ה' אלא זה שהוא יודע את רבונו ומתכוין למרוד בו, וכן הוא אומר ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד שאין תלמוד לומר לה' אלא אילו שידועי' את רבונו ומתכוין למרוד בו. (א) ואם לא תשמעו לי מה תלמוד לומר לא תעשו, וכי יש לך אדם שאינו למד אבל עושה תלמוד לומר אם לא תשמעו ולא תעשו, הא כל שאינו למד ואינו עושה או יש לך אדם שאינו למד ואינו עושה אבל אינו מואס באחרים תלמוד לומר ואם בחוקתי תמאסו, הא כל שאינו למד ואינו עושה, סוף שהוא מואס באחרים או יש לך שאינו למד ואינו עושה ומואס באחרים, אבל אינו שונא את חכמים, תלמוד לומר ואם את משפטי תגעל נפשכם אינו אומר ואם את משפטי תגעל נפשכם אלא ואם את משפטי תגעל נפשכם, הא כל שאינו למד ואינו עושה ומואס אחרים סוף שהוא שונא את החכמים, או יש לך אדם שאינו למד ואינו עושה ומואס באחרים ושונא את החכמים אבל מניח לאחרים לעשות תלמוד לומר לבלתי עשות הא כל שאינו למד ואינו עושה ומואס באחרים ושונא החכמים סוף אינו מניח לאחרים לעשות או יש לך אדם שאינו למד ואינו עושה ומואס באחרים ושונא את חכמים ואין מניח לאחרים לעשות אבל מודה במצוות שנאמרו מסיני תלמוד לומר את כל מצותי, הא כל שאינו למד ואינו עושה מואס באחרים ושונא את חכמים ואינו מניח לאחרים לעשות, סוף שהוא כופר במצוות שנאמרו מסיני, או יש לך אדם שיש בו כל המידות הללו אבל אינו כופר בעיקר תלמוד לומר להפרכם את בריתי, הא כל שיש בו כל המידות הללו סוף שהוא כופר בעיקר.

(4) רש"י ויקרא כ"ו: ח

שבע על חטאותיכם - שבע פורעניות על שבע עבירות האמורות למעלה.

(5) ר' יוסף בכור שור ויקרא כ"ו: ח

ושבע - פורעניות כנגד שבע עבירות של מעלה:

- (א) ואם לא תשמעו - שאינו רוצה ללמוד,
- (ב) ולא תעשו - שמה ששמע אינו רוצה לעשות,
- (ג) את כל המצות - כופר במצות שאינם מן השמים,
- (ד) ואם בחוקתי תמאסו - מואס בעושים אותם,
- (ה) את משפטי תגעל נפשכם - שונא תלמידי חכמים שדנין ונושאים ונותנים בהן,
- (ו) לבלתי עשות - שמונע אחרים מלעשות,
- (ז) להפרכם את בריתי - שכופר בעיקר. כך מפורש בתורת כהנים

(6) דברים טז, ג

לֹא-תֹאכַל עֲלֵיו חֲמִין שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל-עָלָיו מִצֹּת לֶחֶם עֲנִי כִּי בַחֲפוּזִי יֵצֵאת מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת-יוֹם יֵצֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

(7) ירמיהו טז, יד-טו

לְכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נֹאסֶה' וְלֹא יֵאמַר עוֹד חַיֵּיה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: כִּי אֶסְחִיחֶה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צִפּוֹן וּמִכָּל הָאָרְצוֹת אֲשֶׁר הִדְיָחִם שָׁמָּה וְהִשְׁבַּתִּים עַל-אֲדָמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבֹּתָם:

(8) בראשית לה, י

וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֱלֹהִים שְׂמֶךָ יַעֲקֹב לֹא יִקְרָא שְׂמֶךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אֶסְיָרָאֵל יִהְיֶה שְׂמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל:

(9) ישעיהו מג, יח-יט

אֶל-תִּזְכְּרוּ רֵאשִׁנוֹת וּקְדָמוֹנוֹת אֶל-תִּתְבַּנְּנוּ: הִנְנִי עוֹשֶׂה חֲדָשָׁה עִתָּה תִצְמַח הַלֹּא תִדְעוּהָ אִף אֲשֵׁים בְּמִדְבַר דֶּרֶךְ בִּישְׁמוֹן נְהָרוֹת:

(10) רש"י ויקרא כ"ו:מ"ב

וזכרתי את בריתי יעקב - למה נימנו אבות אחרנית,

כלומר כדאי הוא יעקב הקטן לכך, ואם אינו כדאי יצחק עמו, ואם אינן כדאי הרי אברהם כדאי.

(11) ר' יוסף בכור שור ויקרא כ"ו:מ"ב

וזכרתי את בריתי יעקוב - מאחר שיתוודו ויכנעו.

ואף את (בריתי) יצחק - גם הברית שכרתי את יצחק, שהוא מוקדם יותר משל יעקב, גם אותו אזכור.

ואף את בריתי אברהם - שהיה קודם, אזכור.

(12) תוספתא ברכות א:

י. מְזַכְרִין יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּלִילוֹת. אִמ' ר' לְעֹזֵר בֶּן עֲזַרְיָה: הָרִי אֲנִי כֶּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה וְלֹא זָכִיתִי שְׁאֲשַׁמַּע שֶׁתֵּאמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּלִילוֹת, עַד שֶׁדָּרְשָׁה בֶּן זֹמָא, שֶׁנ' לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם יֵצֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ. יְמֵי חַיֶּיךָ - הַיָּמִים, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ - הַלִּילוֹת. וְחֲכָמִים או': יְמֵי חַיֶּיךָ - הָעוֹלָם הַזֶּה, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ - לְהַבִּיא לִימֹת הַמְּשִׁיחַ. אִמ' לָהֶם בֶּן זֹמָא וְכִי מְזַכְרִין יְצִיאַת מִצְרַיִם לִימֹת הַמְּשִׁיחַ? וְהֲלֹא כָּבֵר נֶאֱמַר: לְכֵן הִנֵּה יָמִים [בָּאִים] נֹאסֶה' וְלֹא יֵאמַר עוֹד חַיֵּיה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כִּי אִם חַיֵּיה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה וְאֲשֶׁר הִבִּיא אֶת זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צִפּוֹן. אָמְרוּ לוֹ לֹא שֶׁתַּעֲקֹר יְצִיאַת מִצְרַיִם מִמְּקוֹמָה, אֲלֵא שֶׁתֵּהָא יְצִיאַת מִצְרַיִם מוֹסָף עַל מַלְכוּת, מַלְכוּת עֵינָהּ וְיְצִיאַת מִצְרַיִם טְפִילָה. כִּיּוֹצֵא בּוֹ לֹא יִקְרָא עוֹד שְׂמֶךָ יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל וְגו', לֹא שֶׁיַּעֲקֹר שֵׁם יַעֲקֹב מִמֶּנּוּ, אֲלֵא שֶׁיֵּהָא יַעֲקֹב מוֹסָף עַל יִשְׂרָאֵל, יִשְׂרָאֵל עֵינָהּ וְיַעֲקֹב טְפִילָה.

יא. כִּיּוֹצֵא בּוֹ: אֵל תִּזְכְּרוּ רֵאשִׁנוֹת וּקְדָמוֹנוֹת אֶל תִּתְבַּנְּנוּ. אֵל תִּזְכְּרוּ רֵאשִׁנוֹת - אֵילוּ שֶׁל מַלְכוּת, וּקְדָמוֹנוֹת אֶל תִּתְבַּנְּנוּ - אֵלוּ שֶׁל מִצְרַיִם, הִנְנִי עוֹשֶׂה חֲדָשָׁה עִתָּה תִצְמַח זֶה מַלְחַמַת גּוֹג וּמַגּוֹג (שֶׁל גּוֹג). מְשָׁלוּ מְשָׁל, לָמָּה הַדְּבָר דּוּמָה? לְאַחַד שֶׁהָיָה מִהַלֵּךְ בְּדָרֶךְ וּפָגַע בּוֹ זָאב וְנִיצַל מִמֶּנּוּ, וְהָיָה מְסַפֵּר וְהוֹלֵךְ מַעֲשֵׂה הַזָּאב. פָּגַע בּוֹ אָרִי וְנִיצַל מִיָּדוֹ, שָׁכַח מַעֲשֵׂה הַזָּאב, וְהָיָה מְסַפֵּר בְּמַעֲשֵׂה הָאָרִי. אַחַר כֵּן פָּגַע בּוֹ נַחֵשׁ וְנִיצַל מִיָּדוֹ, שָׁכַח מַעֲשֵׂה שְׁנֵיהֶם, וְהָיָה מְסַפֵּר וְהוֹלֵךְ מַעֲשֵׂה הַנַּחֵשׁ. אִף כֵּן יִשְׂרָאֵל, צְרוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת מְשַׁכְּחוֹת אֶת הָרֵאשִׁנוֹת.